

Петро Кулаковський
Острог

ВОЛИНЯНИ У СТРУКТУРІ УНІЙНОЇ ЦЕРКВИ НА ЗЕМЛЯХ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО (КІНЕЦЬ XVI – ПЕРША ПОЛОВИНА XVII ст.)

Простежено роль і участь вихідців з Волині у формуванні структур Унійної церкви на землях Великого князівства Литовського. Передумовами цього виступали, з одного боку, тісні культурні і релігійні стосунки між Волинню і землями Князівства, що склалися до Люблінської унії, а з іншого боку — невідповідність адміністративного поділу Церков, й Унійної в тому числі, територіально-адміністративному поділу Речі Посполитої й, навіть, неврахування кордонів між двома суб'єктами цієї держави — Короною і Литвою. На території обох частин Речі Посполитої поширювали свою юрисдикцію Київська і Смоленська архієпархії, Володимирсько-Берестейська єпархія. Додатковим чинником укорінення волинян в структурах Унійної церкви на території Князівства стало зосередження в останньому освітніх закладів і впливових монастирів цієї церкви, де висвячувалися й вихідці з Волині.

У статті встановлено, що Волинь в єпархіях і архієпархіях Великого князівства Литовського впродовж досліджуваного періоду була представлена як вихідцями з міщанського середовища (полоцький архієпископ Йосафат Кунцевич), так і представниками шляхетського соціуму (володимирський і берестейський єпископ Йосиф Баковецький, пінський і турівський єпископ Пахомій Война Оранський, кобринський архімандрит Павло Овлочимський та ін.).

Ключові слова: Волинь, Велике князівство Литовське, Унійна церква, єпархія, Василянський орден, єпископ, архімандрит.

Люблінська унія, внаслідок якої більшість українських земель відійшла від Литви до Корони, не могла миттєво ліквідувати тісні зв'язки литовсько-білоруських і українських воєводств. Зокрема, інтенсивними залишалися церковні контакти, більше того новий територіально-адміністративний поділ довгий час практично не впливав на устрій Східної церкви. Брестська церковна унія внесла додаткову плутанину у співвідношення цих двох устроїв. Одна з найбільших єпархій Православної, а згодом Унійної церков — Володимирсько-Берестейська — знаходилася у межах двох суб'єктів Речі Посполитої — відповідно Корони і Великого князівства Литовського. Після входження смоленських та чернігово-сіверських земель до складу Речі Посполитої на

їх території функціонувала в рамках Унійної церкви Смоленська архієпархія, ігноруючи таким чином існуючий територіально-адміністративний устрій. Більше того, навіть Католицька церква ігнорувала довгий час адміністративні кордони між Короною і Великим князівством Литовським. Зокрема, лише наприкінці 1640-х рр. католицькі парафії Чернігово-Сіверщини були переведені з підпорядкування Смоленської Київській дієцезії.

Така ситуація була достатньо поширеною у Речі Посполитій. Римська курія, якій підпорядковувалися Католицька й Унійна церкви, вкрай неохоче переглядала існуючі межі між дієцезіями й єпархіями. Визначальними для Риму були два чинники: історична традиція та чисельність вірних. Вірність історичній традиції, яка по своїй суті не могла не бути консервативною, для Риму була аргументом вищості духовного меча, який за середньовічною концепцією влади перебував у руках папи, над світським мечем, що передавався папами світським володарям — імператорам й королям. Чисельність вірних, зокрема Унійної церкви, в українських землях до другої половини XVII ст. не була достатньою навіть для забезпечення самодостатнього функціонування існуючих структур в унійних єпархіях, особливо в контексті необхідності проведення роботи з пропаганди і поширення віри.

Відчувала Унійна церква і брак кадрів. Останніх для церкви готувала Грецька колегія у Римі. Однак її випускники використовувались переважно як емісари Риму для контролю справ у церкві, інколи як ідеологи, і в досліджуваній період нечасто як особи, що займали важливі посади в Унійній церкві. Спроба створити з ініціативи Іпатія Потія Руську колегію у Вільні вперлася як у фінансові, так і адміністративні перешкоди й до середини XVII ст. не була реалізованою. Кадри в такій ситуації або вербувалися серед православної еліти, або ж серед дрібної королівської адміністрації. Серед перших можна згадати чільних діячів Унійної церкви, зв'язаних з Волинню — Мелетія Смотрицького, архієпископа й дерманського архімандрита, Касіана Саковича, дубенського архімандрита. З посад королівських писарів чи секретарів на чільні уряди Унійної церкви потрапили Йоахим Мороховський, володимирський і берестейський владика, волиняни Атанасій Крупецький, перемишльський і самборський єпископ, Йосиф Баковецький, володимирський і берестейський владика.

Попри наявність значного числа праць, присвячених становленню структур Унійної церкви, спеціальних досліджень, які б розглядали волинське представництво серед чільного унійного духовенства у воєводствах ВКЛ, немає. Разом з тим, у шереңзі праць ця проблематика опосередковано підіймалася.

Серед них особливо слід виділити студії М. Довбищенка¹, В. Вальчака², А. Гіля та І. Скочилися³.

Невивченістю питання участі волинян у формуванні й функціонуванні унійних осередків на території ВКЛ визначається актуальність досліджуваної проблеми.

Метою статті є встановлення ролі вихідців з Волині в організації структур Унійної церкви на території Князівства впродовж кінця XVI – першої половини XVII ст.

Досягнення мети передбачає реалізацію дослідницьких завдань. До останніх слід віднести виявлення причин появи уродженців Волині в різних унійних інституціях ВКЛ, вивчення основних віх їх діяльності, встановлення ролі й значення волинян у функціонуванні білорусько-литовських єпархій, створення просопографічного портрету цих діячів.

Праця має широку й різнопланову джерельну базу, як впроваджену до наукового обігу, так і неопубліковану. Остання представлена матеріалами шляхетських судів, насамперед Гродського, Волинського воєводства. Окремі з них були опубліковані управлінням Віленського навчального округу, Віленської й Київської археографічних комісій у серійних виданнях «Археорграфический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси», «Акты Виленской археографической комиссии», «Архив Юго-Западной России». Непересічне значення для дослідження мають матеріали канцелярії митрополитів Унійної церкви, що зберігаються в Російському державному історичному архіві у Санкт-Петербурзі й частково оприлюднені в описах-регестах⁴. Цінним джерелом біографічних даних про вихідців з Волині в Унійній церкві є збірка під умовною назвою «Життєписи Василян», що є складовою частиною рукописного збірника унійного митрополита Льва Кишки, частково опублікована отцем Йосафатом Скрутнем⁵.

¹ Довбищенко М. В. Волинська шляхта у релігійних рухах кінця XVI – першої половини XVII ст. / М. В. Довбищенко. – К.: ПП Сергійчук М. І., 2008. – 882 с.

² Walczak W. Unicka eparchia turowo-pińska w XVII–XVIII wieku: struktura organizacyjna / W. Walczak. – Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy, 2012. – 296 s.

³ Гіль А. Володимирсько-берестейська єпархія XI–XVIII століть: історичні нариси / А. Гіль, І. Скочилися. – Львів: Український Католицький Університет, 2013. – 288 с.

⁴ Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов / Состав. С. Рункевич. – СПб.: Синодальная типография, 1897. – Т. I: 1470–1700. – 502 с.; Архіў уніяцкіх мітрапалітаў. Дакументы да гісторыі царквы ў Беларусі XV–XIX ст.ст. у фондзе «Канцелярыі мітрапаліта грэка-уніяцкіх цэркваў у Расіі»: Даведнік / Склад. С. І. Паўловіч, Т. М. Мальцава. – Мінск; Полацк: Сафія, 1999. – 386 с.

⁵ Життєписи Василян / Упорядн. Й. Скрутень // Записки чина св. Василя Великого. – Жовква: Печатня ОО. Василян, 1924. – Т. I. – С. 105–130, 284–291; 1926. –

Сучасному досліднику історії Унійної церкви неможливо оминати увагою ресурси Ватиканських архівів, значною мірою опублікованих у різних серійних виданнях отцем Атанасієм Великим, зокрема «*Litterae episcoporum historiam Ucrainae illustrantes (1600–1900)*», «*Monumenta Ucrainae Historica*», «*Acta S. C. Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielorussiae spectantia*»⁶.

Вихідці з Волині не випадково були достатньо чисельно представлені в ієрархії Унійної церкви. Регіон мав цілу низку культурно-освітніх центрів (Луцьк, Володимир, Острог), що традиційно виховували й по-стачали в сусідні воєводства освічені кадри. Крім цього, слід мати на увазі, що малозаможній волинській шляхті зробити світську кар'єру в силу засилля князів було практично неможливо. Як наслідок, їй доводилося обирати або військову, або ж духовну кар'єру. В контексті останньої поява наприкінці XVI ст. нової церковної структури, яка потребувала відповідних кадрів, стала для цієї шляхти своєрідним шансом піднятися по становій драбині. Як наслідок, чимало волинських шляхтичів на початку XVII ст. обрали духовну кар'єру і згодом почали з'являтися на різних урядах Унійної церкви, в тому числі й на землях Великого князівства Литовського.

Вже у 1620-х рр. серед ієрархів Унійної церкви, єпархії яких розташовувалися на литовсько-білоруських землях, зустрічаємо вихідців з Волині. Уродженцем м. Володимира був полоцький архієпископ Йосафат Кунцевич, вбитий під час конфлікту з православними і зусиллями унійних митрополитів беатифікований. Правдоподібно, Кунцевич походив з міщанського середовища, вихідці з якого нечасто потрапляли на провідні позиції Унійної церкви. Батько майбутнього архієпископа Гаврило був чи то міським лавником, чи то шевцем, вживав прізвища «Кунчич». Після закінчення церковної школи при володимирській кафедрі Кунцевич разом з батьками перебрався до Вільни, де певний час займався торгівлею. Як наслідок, сучасники не засвідчили його зв'язок з Волинню. Лише пізніші унійні ієрархи, починаючи з Якова Суші, довели факт його народження у Володимирі. У 1604 р. Йосафат вступив

Т. II. – С. 123–138, 376–401; Львів, 1930. – Т. III. – С. 496–520; Жовква, 1932. – Т. IV. – С. 219–236. Кодикологічний аналіз рукопису Л. Кишки див.: Baran O. *Rękopis Lwa Kiszki: struktura i treść źródła. Z dziejów bazylikańskiej historiografii przełomu XVII i XVIII wieku* / O. Baran // *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*. – Lublin: Akapit, 2005. – R. 3. – S. 23–54.

⁶ Аналіз видань документів Ватиканських архівів див.: *Плохій С. М.* Від Якова Суші до Атанасія Великого (Огляд видань римських джерел з історії української церкви) / С. М. Плохій // *Український археографічний щорічник*. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 6–14.

до ордену василіан, а 1613 р. став архімандритом віленського монастиря св. Трійці. Згодом, саме тоді змінив прізвище «Кунчич» на шляхетське «Кунцевич»⁷. На цій посаді, а надалі будучи полоцьким архімандритом, Йосафат не підкреслював своє волинське походження, тісних зв'язків з Волинню не підтримував, що стало наслідком як раннього від'їзду звідти, так і бажання приховати своє міщанське походження. З іншого боку, це давало Йосафату повністю зосередити свої зусилля на ввіреній йому єпархії й справі поширення унії, насамперед серед добре знайомого йому міщанського середовища. В силу обставин саме Кунцевичу дісталася в Унійній церкві роль сакральної жертви, рівнозначної для її становлення з першими митрополитами — Іпатієм Потієм та Йосифом Веляміном Рутським⁸.

В цілому ж, при номінації на посади в Унійній церкві королівська влада, яким цим правом диспонувала, надавала перевагу вихідцям з шляхти. За підрахунками М. Довбищенка, з 31 єпископа (включно з митрополитами), які очолювали кафедри Унійної церкви у різних частинах Речі Посполитої впродовж 1596—1655 рр., 9 походило з волинської шляхти. До них автор відніс володимирських і берестейських єпископів Іпатія Потія, Йосифа Баковецького, Михайла Потія, луцько-острозького владика Євгенія Єло-Малинського, холмських — Федора Мелешка та Атанасія Фурса, пінського Пахомія Оранського, самбірського Павла Овлочимського, полоцького Й. Курцевича⁹. Список не беззаперечний. Віднесення Кунцевича до шляхти є помилковим. А. Фурс походив, швидше всього, з пінської шляхти. Не зовсім правомірно приписувати до волинської шляхти і обох Потіїв¹⁰. Натомість, до переліку унійних вла-

⁷ В архіві митрополитів Унійної церкви зберігається засвідчення володимирського і берестейського владика Йоахима Мороховського про спорідненість з Й. Кунцевичем (вже покійним) шляхтичів Володимирського повіту Івана Кунцевича і Семена Паріловича. Вони приходилися полоцькому архімандритові відповідно двоюрідним братом і швагrom (див.: Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов. — Т. 1. — С. 236). Однак поява цього засвідчення вже після смерті Й. Мороховського (бл. 1634 р.) говорить на користь його підробки.

⁸ Література про Й. Кунцевича нараховує десятки досліджень. Серед них варто виділити праці Якова Суші та Атанасія Великого — *Susza J. Cursus vitae et certamen martyrii B. J. Kuncewicii Archiepiscopi Poloeensis, Episcopi Vitebscensis et Mstislaviensis* / J. Susza. — Romae, 1665. — 146 p.; *S. Josaphat Hieromartyr. Documenta Romana Benetificationis et Canonisationis* / Ed. A. G. Welykyj. — Roma: PP. Basiliani, 1959. — Vol. 1. — 306 p. Див. також: *Kunciewicz Jozafat* // *Polski Słownik Biograficzny*. — Wrocław; Warszawa; Kraków: Wydawnictwo PAN, 1971. — Т. XVI. — С. 181—182.

⁹ Довбищенко М. В. Волинська шляхта у релігійних рухах... — С. 275.

¹⁰ Див.: Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV — до середини XVII століття: Волинь та Центральна Україна / Н. Яковенко. — К.: Критика, 2008. — С. 267.

дик, що вийшли з Волині, слід додати перемишльського і самбірського єпископа Атанасія Крупецького¹¹.

Значна присутність вихідців зі шляхти серед унійної ієрархії пояснювалося декількома причинами. По-перше, шляхта була політичним народом Речі Посполитої, а, відтак, потенційним реципієнтом всіх привілейованих преференцій у межах держави. По-друге, без активної участі шляхти утвердити й розбудувати Унійну церкву не видавалося можливим. Це підтверджується практикою поширення унії, зокрема на Волині, де, починаючи з 1620-х рр. Унійна церква завдяки підтримці, як фінансовій, так і адміністративній, князів (Заславські, Острозькі, Чорторийські, Сангушки) та магнатів (Радзивілли, Тишкевичі, Єло-Малинські) перетворилася в реальний конфесійний чинник. По-третє, серед шляхти можна було відшукати відповідно підготовлені у галузях юриспруденції й діловодства кадри. Саме таких потребувала Унійна церква в умовах жорсткого протистояння з Православною, а почасти й Католицькою, церквами.

Об'єктивно, оскільки Володимирсько-Берестейська єпархія охоплювала землі Волині (Корона) і Берестейщини (Литва)¹², то всі її очільники мали юрисдикцію як над парафіями в Короні, так і в Литві. Перший володимирсько-берестейський унійний єпископ Іпатій Потій походив з Берестейщини, другий — Йоаким Мороховський — з Руського воєводства, і лише третій — Йосиф Баковецький — з Волині¹³. Баковецький пред-

¹¹ Рід Крупецьких у першій половині XVI ст. належав до панів (див.: *Яковенко Н.* Українська шляхта... — С. 138), але на початок XVII ст. збіднів; Лаврентій Древинський у своїй знаменитій промові на сеймі 1620 р., скерованій на дискредитацію унійної еліти, стверджував, що А. Крупецький походить від свинопаса, а його рідний брат «сидить» на наділі в Дропишах у київського воєводи Томаша Замойського (Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватикану та унії (X — поч. XVII ст.). Збірник документів і матеріалів / Упорядн. Є. А. Гринів та ін.. — К.: Наукова думка, 1988. — С. 219).

¹² Див.: *Гіль А.* Володимирсько-берестейська єпархія... — С. 23–25.

¹³ Біограм Баковецького див.: *Bartoszewicz J.* Bakowiecki (Józef) / *J. Bartoszewicz* // *Encyklopedia powszechna*. — Warszawa: Druk S. Orgelbranda, 1860. — Т. II. — С. 725; *Wołyniak. Bazyliańskie we Włodzimierzu i Trybórach / Wołyniak*. — Kraków: Druk W. L. Anczyca i Ski., 1912. — С. 10–11; *Skruteń J.* Bakowiecki-Mokosiej Józef / *J. Skruteń* // *Polski Słownik Biograficzny*. — Kraków: PAU, 1936. — Т. 1. — С. 227; *Bieńkowski L.* Bakowiecki Mokosiej Józef (zm. 1654) bp obrządku greckokat. / *L. Bieńkowski* // *Encyklopedia Katolicka*. — Lublin: KUL, 1973. — Т. 1. — С. 1269–1270; *Горін С.* Архімандрит Жиличинського Миколаївського монастиря Йосиф Баковецький (1626–1632 рр.) / *С. Горін* // *Релігія і церква в історії Волині*. 36. наук. пр. / Під ред. В. Собчука. — Кременець: Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник, 2007. — С. 86–96; *Кулаковський П.* Володимирський і берестейський єпископ Йосиф Баковецький (бл. 1590–1654 рр.) / *П. Кулаковський* // *Наукові записки. Серія «Історичне релігієзнавство»*. — Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. — Вип. 4. — С. 124–137.

ставляв збіднілу панську родину, що належала до генеалогічного дерева роду Мукосіїв, представниками якого також були Дениски, Шибенські, Новоселецькі. З них лише Дениски зберегли соціальних статус свого протопласти пана Мукосія; всі інші опустилися до рівня дрібної шляхти. Тому багато їх представників намагалися робити кар'єру або у війську, або в церковних структурах. Спочатку Баковецький (тоді ще як світська людина з іменем Криштоф-Щасний) потрапив на королівський двір, де сягнув посади руського писаря і королівського секретаря. Ці посади дали можливість Баковецькому поліпшити свій майновий статус і навіть отримати уряд волинського скарбника¹⁴. Однак Криштоф-Щасний об'єктивно оцінював свої шанси подальшої світської кар'єри як незначні або ж, принаймні, такими, що вимагали довгого часового плеча. Тому він охоче прийняв пропозицію Й. Мороховського щодо свого висвячення у духовний стан. Незабаром після висвячення Йосиф став архімандритом одного з найбагатших монастирів — Жидичинського¹⁵. Це, певною мірою, задовольнило його амбіції як нащадка впливово панського роду — тепер як настоятель монастиря він міг обмежено розпоряджатися його маєтностями, що підвищувало особистий майновий статус Йосифа. Але його плани, безумовно, сягали більших кар'єрних висот. У 1631 р. помер Й. Мороховський і, відповідно, звільнилася кафедра володимирського і берестейського владыки. Після тривалої закулісної боротьби Йосиф за підтримки короля Сигізмунда III отримав у 1632 р. цю кафедру¹⁶. В юрисдикції владыки опинився Берестейський крилос, який повністю знаходився у межах Великого князівства Литовського. Тут спостерігалось жорстке протистояння уніатів та православних. Згідно виданих у 1633 р. Владиславом IV «Пунктів заспокоєння народу руського», православним мали бути передані церква Різдва Пресвятої Богородиці у Бересті, церква св. Федора Тирона у Пінську, Богоявленська церква у Більську та церква Різдва Пресвятої Богородиці у Кобрині¹⁷. Пізніше король вирішив пе-

¹⁴ Кулаковський П. Канцелярія Руської (Волинської) метрики 1569–1673 рр. Студія з історії українського регіоналізму в Речі Посполитій / П. Кулаковський. — Острог; Львів, 2002. — С. 165–169.

¹⁵ Горін С. Жидичинський Свято-Миколаївський монастир (до середини XVII сторіччя) / С. Горін. — К.: Майстерня книги, 2009. — С. 102–108.

¹⁶ Довбищенко М. В. Волинська шляхта у релігійних рухах... — С. 194.

¹⁷ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej polskiej z archiwum tak zwanego Bernadyńskiego we Lwowie. — Lwów: W drukarni zakładu narod. im. Ossolińskich, 1868. — Т. I. — С. 52–55; *Dzięgielewski J.* O tolerancję dla zdominowanych. Pokityka wyznaniowa Rzeczypospolitej w latach panowania Władysława IV / J. Dzięgielewski. — Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1986. — С. 71–77; Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. — Вильна: Типография А. Г. Сыркина, 1890. — Т. II. — С. 12–14.

редати православним ще ряд храмів у Берестейському крилосі, зокрема Спаську церкву в Дорогичині, храми у Клещелях, Лосичах, Парчові (всі на захід від Берестя) та в селах, розташованих поблизу Більська. Попри таке розпорядження короля та навіть уведення королівськими комісарами православних у володіння цими церквами Баковецький організовував всілякі юридичні й позаюридичні перешкоди. Тривали затяжні судові процеси, організовувалися напади уніатів на передані православним храми¹⁸.

Всім цим діям Баковецький надавав суттєву юридичну підтримку. Уніати підкріпляли свої дії декретами різних судів (гродських, трибунальських, асесорських), винесеними на їх користь. Спроба православних у судовому порядку переглянути їх результати наштовхувалась на саботаж місцевих гродських і земських урядників, що мав місце не без впливу Йосифа. Судді не визнавали у цих справах юрисдикцію своїх повітових судів, а відсилали їх на судження до уніатського митрополита. Зрозуміло, на чий користь він мав винести рішення. Від останнього апеляція допускалася лише до Римської курії, що ставило православних у безвихідну ситуацію. Луцький і острозький православний владика А. Пузина з жалем зазнав, що така апеляція заборонена у Речі Посполитій навіть для католиків¹⁹. Протистояння тривало аж до кінця 1640-х рр., коли під тиском козаків уніати змушені були визнати фактичне володіння православних цими та деякими іншими церквами у Берестейському крилосі.

З діяльністю Баковецького у Бересті пов'язаний випадок, який набув символічного значення серед послідовників унії. Його у 1664 р. описав холмський єпископ Яків Суша і, на його думку, він свідчив про відданість Баковецького справі унії і навіть його підтримку з боку вищих сил. Йосиф на початку квітня 1636 р. перебував у Бересті з огляду на роботу комісії, що мала розподілити місцеві храми між православними і уніатами. Він особисто намагався перешкодити цьому процесу.

Інакшої точки дотримувався кальвініст і відомий протектор православних белзький воєвода Рафал Лещинський, який вже у 1632 р. сприяв відібранню в уніатів берестейської церкви св. Симеона. Він, маючи мандат королівського комісара, планував за підтримки місцевих православних відібрати від Берестейської кафедри якісь храми. За повідомленням Я. Суші, напередодні цієї передачі Рафал увечері, сидячи у кріслі, закричав, упав і помер. Як наслідок, православні наступного дня, вважаючи це поганим знаком, відмовилися від захоплення церковних спо-

¹⁸ Див. наприклад: Центральний державний історичний архів України в Києві (далі – ЦДІАК), ф. 25, оп. 1, спр. 260, арк. 498–501.

¹⁹ Там само. – Арк. 499–500.

руд²⁰. Хоча, цілком зрозуміло, що у повідомленні Суші є спроба творенні легенди про обраність Унійної церкви, присутність у цій легенді Баковецького свідчить про його цілковиту вписаність у запропоновану Сушею метрику становлення цієї церкви.

При Берестейському кафедральному соборі, значною мірою, зусиллями Баковецького була сформована солідна бібліотека, яка, однак, восени 1648 р. була втрачена владикою під час його переїзду (фактично – втечі) подалі від антиурядових дій козаків в околицях Берестя²¹.

Одним з найбільш наближених співпрацівників Йосифа Баковецького був його двоюрідний брат Василь (після висвячення – Бенедикт)²². В 19 років він вступив до василіанського ордену (1622 р.)²³, а з номінацією Йосифа на жидичинську архимандрію опинився в його оточенні²⁴. Наприкінці 1635 – на початку 1636 рр. Бенедикт зафіксований як законник Віленського василіанського монастиря св. Трійці²⁵. Втім його кар'єра у Вільні була короткотривалою, оскільки незабаром Бенедикт став одним з сподвижників Й. Баковецького, вже як володимирського і берестейського владики. Він виконував різні, в тому числі й «делікатні» (наїзди на маєтки тощо), доручення двоюрідного брата. Відтепер його діяльність зосереджувалася переважно на Волині. Восени 1652 р. Бенедикт став настоятелем Жидичинського монастиря і залишався ним, принаймні, до весни 1658 р.²⁶.

²⁰ *Litterae episcoporum historiam Ucrainae illustrantes* / Ed. A. Welykyj. – Romae: PP. Basiliani, 1973. – Vol. 2. – P. 312; *Harasiewicz M. Annales Ecclesiae Ruthenae* / M. Harasiewicz. – Leopoli: Typis instituti Rutheni Stauropigiani, 1862. – P. 318; *Radzywiłł A. S. Pamiętnik o dziejach w Polsce* / A. S. Radzywiłł. – Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1980. – T. 1: 1632–1636. – S. 529.

²¹ Центральний державний історичний архів України у Львові, ф. 201 (Греко-католицька митрополича консисторія, м. Львів), спр. 762, арк. 11–12.

²² Поквальну характеристику Бенедикта, що вийшла й василіанського середовища див.: *Життєписи Василіян* / Упорядн. Й. Скрутень // *Записки чина св. Василія Великого*. – Жовква, 1927. – Т. II. – С. 385–386.

²³ *Rudomic W. Genealogia Iosephi A Bakowce Mokosiey Bakowiecki* / W. Rudomic. – Zamosci: In Typographia Academiae, 1648. – K. D3.

²⁴ *Горін С. Жидичинський Свято-Миколаївський монастир...* – С. 106–107; під тим самим роком фіксує Бенедикта як ченця цього монастиря і М. Довбищенко – див.: *Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних рухах...* – С. 679.

²⁵ ЦДІАК, ф. 26, оп. 1, спр. 38, арк. 155; *Горін С. Жидичинський Свято-Миколаївський монастир...* – С. 129, 141; Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 5 (Осолоїнські), спр. 7444 (*Papiery Wacława Rulikowskiego*), т. III, cz. 1, к. 428.

²⁶ *Горін С. Жидичинський Свято-Миколаївський монастир...* – С. 137; *Національно-визвольна війна в Україні 1648–1657. Збірник за документами актових книг* / Упорядн. Л. А. Сухих, В. В. Страшко. – К.: ЗАТ «Випол», 2008. – С. 643.

Певний час на території Великого князівства Литовського діяв інший волиняк, який у своїй кар'єрі сягнув єпископських вершин. Ним був Павло Овлочимський. Павло походив з волинської шляхетської родини гербу «Сухі кімнати», осілої у Володимирському повіті. Його близький родич — Юрій — визнав унію²⁷, займав посади володимирського земського писаря та судді. Павло отримав освіту в одній з єзуїтських колегій²⁸. Це мало місце після того, як Й. В. Рутський став митрополитом, тобто після 1615 р. Ймовірно, вже тоді він вступив до ордену св. Василя. На початку 1620-х рр. Павло претендував на архімандритство в Уневському монастирі, однак через спротив попереднього архімандрита Гедеона Заплатинського та ктитора Унівської лаври православного шляхтича Олександра Балабана номінація Павла виявилася нереалізованою. О. Балабан на певний час навіть ув'язнив Овлочимського в келії, звинувативши в розбійному нападі на монастир²⁹. Спроби Овлочимського оскаржити не допуск до архімандрії, але безуспішно³⁰. Згодом, у червні 1633 р. Павло стає кобринським архімандритом³¹. На посаді Овлочимський всіляко схиляв православних до переходу на унію, використовуючи в тому числі й брак у них церковних споруд у місті³². У 1635 р. Павло згадується як настоятель Лещинського монастиря у Великому князівстві Литовському. З ініціативи ще одного вихідця з Волині перемишльського і самбірського уніатського єпископа Атанасія Крупецького Овлочимський у 1637 р. став його коадьютором з правом спадкування кафедри³³. Наприкінці 1630-х рр. Овлочимський ще й іменувався луцьким і острозьким влади-

²⁷ Довбищенко М. В. Волинська шляхта у релігійних рухах... — С. 246, 569.

²⁸ Шевченко Т. Єзуїтське шкільництво на українських землях останньої чверті XVI — середини XVII ст. / Т. Шевченко. — Львів, 2005. — С. 151.

²⁹ Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов. — Т. 1. — С. 228—229; Мицько І. Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII ст. — початок XX ст.). / І. Мицько. — Львів: Свічадо, 1998. — С. 22, 27—29, 126; Сковчиляс І. Галицька (Львівська) єпархія XII—XVIII ст. Організаційна структура та правовий статус / І. Сковчиляс. — Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2010. — С. 246.

³⁰ Площанский М. Прошлое Холмской Руси по архивным документам XV—XVIII в. и другим источникам / М. Площанский. — Вильна: Типо-Литография Н. Маца, 1901. — Т. 2. — С. 42—43.

³¹ Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов. — Т. 1. — С. 229.

³² Архив Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссиею для разбора древних актов (далі — Архив ЮЗР). — К.: Университетская типография, 1883. — Ч. I. — Т. 6: Акты о церковно-религиозных отношениях в юго-западной Руси (1322—1648). — С. 804—810.

³³ Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов. — Т. 1. — С. 254; Архіє уніяцкіх мітрапалітаў. — С. 52.

кою³⁴. Активна участь в управлінні єпархією змусила (швидше всього, добровільно) поступитися Кобринською архимандрією після 1640 р.³⁵ Пахомію Оранському. На цьому уряді Павло запам'ятався православним як затятий опонент. Луцький й острозький православний владика Атанасій Пузина називав П. Овлочимського одним з поплічників Й. Баковецького, що різними способами (юридичними й силовими) противилися виконанню рішень Владислава IV щодо передачі храмів та вільного вияву конфесійної свободи православним³⁶. Близькість до наступника Рутського на посаді київського митрополита Рафаїла Корсака дозволила Павлу сконцентрувати у своїх руках й економічно-фінансові важелі церкви. У 1640 р. він названий генеральним економом Київської митрополії та Жидичинської архимандрії³⁷. Всупереч очікуванням Овлочимському не вдалося успадкувати єпархію: він помер раніше А. Крупецького – у 1649 р.

Ще одним визначним волиняком-уніатом, що мав причетність до земель Великого князівства Литовського в досліджуваний період, був Пахомій Война Оранський. Він народився наприкінці XVI ст. у волинській православній родині Михайла Войни Оранського та Теодори Кисилівни³⁸. Близько 1618 р. Пахомій вступив до ордену василіан³⁹. Протягом 1624–1626 рр. навчався у Грецькій колегії в Римі. З поверненням на Волинь переконав більшість родичів прийняти унію⁴⁰. Духовну кар'єру розпочав як названий віленський архимандрит⁴¹. У 1632 р. Пахомій був номінований на посаду Жидичинського архимандрита, однак у наступному році у зв'язку з передачею монастиря православним він цю посаду втратив⁴². Як компенсацію король визначив Оранському 2000 злотих щорічної пенсії з Коронного скарбу та надав намісництво у Володимирському Спаському

³⁴ Пам'ятки. Архів Української Церкви. – К.: УДНДІАСД, 2001. – Вип. 1: Документи до історії унії на Волині і Київщині кінця XVI – першої половини XVII ст. / Упорядн. М. В. Довбищенко. – С. 41, 259.

³⁵ Ваврик М. Нарис розвитку і стану василіянського чина XVII–XX ст. Топографічно-статистична розвідка / М. Ваврик. – Рим: PP. Basiliani, 1979. – С. 80.

³⁶ Архів ЮЗР. – Ч. I. – Т. 6. – С. 814–818.

³⁷ Горін С. Жидичинський Свято-Миколаївський монастир... – С. 122.

³⁸ Pulaski K. Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy. Monografie i wzmianki / K. Pułaski. – Brody: Drukarnia Feliksa Westa, 1911. – Т. 1. – С. 135.

³⁹ Життєписи Василіян / Упорядн. Й. Скрутень // Записки чина св. Василя Великого. – Жовква, 1932. – Т. IV. – Вип. 1–2. – С. 236.

⁴⁰ Wagilewicz J. D. Pisarze polscy Rusini / J. D. Wagilewicz; do druku przygot. R. Radyszewskij. – Przemyśl: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemyślu, 1996. – С. 161.

⁴¹ Життєписи Василіян / Упорядн. Й. Скрутень // Записки чина св. Василя Великого. – Жовква, 1932. – Т. IV. – Вип. 1–2. – С. 236.

⁴² Горін С. Жидичинський Свято-Миколаївський монастир... – С. 109–110.

монастирі⁴³. Однак тут Пахомій наштовхнувся на сильний спротив своєму призначенню з боку володимирського і берестейського єпископа Й. Баковецького. Попри підтримку Оранського з боку короля, митрополита Й. Рутського та частини володимирської шляхти Баковецький не допустив Пахомія до намісництва у монастирі⁴⁴. Пахомій користувався довірою з боку родини Мелешків, яка опікувалася Жировицьким монастирем. Свідченням цього є призначення Оранського у 1634 р. адміністратором цього монастиря⁴⁵. 1637 р. він став пінським і турівським єпископом⁴⁶; у 1639 р. зафіксований як протоархімандрит василіан. Після 1640 р. з огляду на бідність ресурсів єпархії став кобринським архимандритом. Цим урядом йому поступився П. Овлочимський. Архімандрію тримав до березня 1652 р., коли, в свою чергу, поступився нею василіанину Бенедиктові Глинському⁴⁷. Як єпископ вів боротьбу з іншим василіанином Семеном Яковичем за Лещинський монастир. До прибуття в монастир 25 жовтня 1649 р. архимандрита Нафанаїла Лозовського запечатав у скринях усі книги, пожертви і інші коштовності монастиря. У 1645 р. у Вільні, в друкарні василіан, видав книгу «Дзеркало або Заслона...», написану як полемічну до праці Касіяна Саковича «Перспектива». Як виникає з присвяти цієї праці, видання стало можливим завдяки допомозі гродненського старости Фрідріха Сапєги. Пахомій у своїй праці засуджував перехід К. Саковича на католицизм⁴⁸. Помер Пахомій у 1653 р., не дочекавшись можливого призначення на київську митрополію, чого так бажав актуальний на тоді київський митрополит Антоній Селява⁴⁹. Принагідно слід відзначити, що ще у 1643 р. стосунки Пахомія з митрополитом були напруженими. У листопаді того року за зверненням

⁴³ Голубев С. Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники (опыт церковно-исторического исследования). — К.: Типография С. В. Кулаженко, 1898. — Т. II. — С. 81–82; Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних рухах... — С. 159.

⁴⁴ Горін С. Монастирі Західної Волині (друга половина XV — перша половина XVII століть) / С. Горін. — Львів: Видавництво Отців Василіан «Місіонер», 2007. — С. 103–104; Пам'ятки. — Вип. 1. — С. 213–214, 217–218; Довбищенко М. Волинська шляхта у релігійних рухах... — С. 624–625.

⁴⁵ Життєписи Василіан // Записки чина св. Василія Великого. — Т. IV. — Вип. 1–2. — С. 236.

⁴⁶ Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов. — Т. 1. — С. 252.

⁴⁷ Там же. — Т. 1. — С. 299.

⁴⁸ Wagilewicz J. D. Pisarze polscy Rusini. — S. 161–163.

⁴⁹ Назарко І. Київські і Галицькі митрополити. Біографічні нариси (1590–1960) / І. Назарко. — Торонто: Видавництво Отців Василіан, 1962. — С. 48. У життєписах василіан з рукописного збірника митрополита Льва Кишки зазначено, що Пахомій помер 9 липня — див.: Життєписи Василіан // Записки чина св. Василія Великого. — Т. IV. — Вип. 1–2. — С. 236.

А. Селяви Конгрегація Поширення Віри розглядала питання занедбан-
ня Оранським своїх пастирських обов'язків з огляду на захоплення по-
люванням під приводом необхідності покращення здоров'я⁵⁰. Разом
з Оранським закиди А. Селяви скеровувалися в бік володимирського
єпископа Й. Баковецького. Можливо такі дії митрополита слід оцінюва-
ти як один з засобів нейтралізації конкурентів в ієрархії Унійної церкви,
а пізніша ставка на Пахомія як наступника стала наслідком його цілко-
витої підтримки дій та церковної політики А. Селяви.

Протягом тривалого часу на білорусько-литовських землях про-
водив душпастирську діяльність Никодим Мукосій Шибенський, ро-
дич Й. Баковецького. У 1621–1625 рр. він був жидичинським архі-
мандритом. У жовтні 1625 р. з ініціативи Й. Рутського за численні по-
рушення Никодима відсторонили від архімандритства. Наступного
року це відсторонення потвердив король Сигізмунд III⁵¹. Втім, і сам
Шибенський, і волинська шляхта вважали, що це відбулося незаконно.
У 1632 р. Шибенський скаржився на луцького й острозького єпископа
Є. Почаповського, якого звинувачував у тому, що він 6 років незаконно
відсидів в ув'язненні у Віленському монастирі св. Трійці⁵². Й. Рутський,
який, як відзначалося, брав участь у відстороненні Н. Шибенського, в
майбутньому сприяв духовній кар'єрі Никодима. У 1634 р. Шибенський
вже вікарій Супрасльського монастиря на Підляшші, у наступному році –
намісник цього монастиря. Певну роль у вивищенні Шибенського віді-
грав колятор (опікун) монастиря Криштоф Ходкевич, з ініціативи якого
Герасим Великотний був усунений з архімандрії й переміщений на архі-
мандрію у Браславі. 8 липня 1636 р. Шибенський був призначений архі-
мандритом у Супрасльському монастирі. На посаді зарекомендував себе
як вмілий господарник. За його проханням митрополит Рафаїл Корсак

⁵⁰ Monumenta Ucrainae Historica. – Т. XI. – Р. 359–361; Acta S. C. De Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielorussiae spectantia / Ed. A. Welykyj. – Romae: PP Basiliani, 1953. – Vol. 1: 1622–1667. – Р. 201; Пам'ятки. – Вип. 1. – С. 275; Голубев С. Киевский митрополит Петр Могила... – Т. II. – С. 520 – одночасно з Баковецьким звинувачувався і пінський єпископ Пахомій Война Оранський у тому, що він під приводом покращення здоров'я займається мисливством.

⁵¹ Горін С. Жидичинський Свято-Миколаївський монастир... – С. 86–92, 99–101. Митрополит Лев Кишка в одній зі своїх праць стверджував, що у 1625 р. митрополит Й.-В. Рутський пропонував Н. Шибенському холмську єпархію за умови, що він умо-
вить Федора Мелешка, який щойно отримав привілей на посаду єпископа, поступитися нею на його користь. М. Площанський, що аналізував це повідомлення, вважав його сумнівним – див.: Площанський М. Прошлое Холмской Руси по архивным документам XV–XVIII в. и другим источникам / М. Площанский. – Вильна: Типография А. А. Зака, 1899. – Т. 1. – С. 279–280.

⁵² Архив ЮЗР. – Ч. I. – Т. 6. – С. 652–655.

передав монастирю зруйновану від пожежі церкву в сусідньому Тикоціні. Шибенський не тільки сприяв відновленню церкви, але й ініціював спорудження у Тикоціні монастирського порту, через нього збіжжя постачалося до Гданська. У самому монастирю спричинився до створення величного іконостаса. Останній за кількадесят тисяч злотих був виготовлений у Гданську, доставлений до Тикоцина кораблем, далі — підводами до Супрасля. У верхній частині іконостасу були вирізьблені Спаситель та два герби (Ходкевича та архімандрита). Також, швидше всього, до заслуг архімандрита відносилось виготовлення двох дзвонів та 4-х ліхтарів, зроблених для освітлення іконостаса. З його ініціативи у монастирських маєтках будувалися млини і копаниці (саджавки). Шибенський також виділив кошти на виготовлення, принаймні, двох сервізів, кожен з яких складався з 12 олов'яних тарілей. На кожному з них був зображений герб і підпис архімандрита. Помер Никодим, перебуваючи у Варшаві, 13 березня 1643 р. Тодішня суспільна думка вважала, що він був отруєний — це нібито було підтверджено записом на його портреті. Підозрювали, що ініціатором отруєння був К. Ходкевич⁵³. У життєписі діячів василіанського ордену Н. Шибенський відзначений як відданий справі ордену, милосердний до ближніх, славний численними добрими справами⁵⁴.

Тривалий час на території Великого князівства Литовського перебували представники збіднілого волинського панського роду Крупецьких — Пафнутій та Йосиф. Вони приходилися братами перемишльському єпископу Атанасію Крупецькому. Вступили до василіанського орденудесь на початку 1630-х рр., коли Атанасія в рамках політики примирення з православними король Владислав IV намагався схилити до компромісу шляхом встановлення йому спеціальної пенсії. Початково родичі перемишльського владики перебували при ньому. Зокрема, Йосиф у 1642 р. виступав одним з співорганізаторів наїзду на село Линин, здійсненого в рамках боротьби з перемишльським і самбірським православним владикою Сильвестром Гулевичем Воютинським⁵⁵. Згодом, Пафнутій і Йосиф пов'язали своє законне життя з Жировицьким монастирем. Йосиф був кліриком (ченцем), а Пафнутій займав посаду пресвітера (священника). Ймовірно, у 1655 р., коли московські війська підійшли під Берестя, брати покинули Жировицький монастир і мусили рятуватися втечею на Волинь. Втім, і там було небезпечно. Пафнутій і Йосиф подалися до

⁵³ Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. — Вильна, 1870: Печатня О. Блюмовича. — Т. 9. — С. 149, 157–160, 172–178, 195.

⁵⁴ Життєписи Василян / Упорядн. Й. Скрутень // Записки чина св. Василя Великого. — Жовква, 1927. — Т. II. — С. 131–132.

⁵⁵ Архив ЮЗР. — Ч. I. — Т. 6. — С. 766–769.

Львова, де знайшли притулок у домініканському монастирі. Там близько 1660 р. померли й були поховані в одному саркофазі⁵⁶.

Більшість волинян вступали в василіанський орден саме на території Великого князівства Литовського. Особливо популярним місцем для цього був Битенський монастир на Берестейщині. Достеменно невідомо, але дуже правдоподібно, що василіанином на території князівства став і Ян Кисіль. Впродовж 1653 – 1655 рр. він фіксується як чернець Низкиницького монастиря на Волині, заснований Адамом Киселем перед 1627 р.⁵⁷. Попри те, що Ян був сином чернігівського стольника Матвія, двоюрідного брата А. Киселя⁵⁸, кар'єрного зростання у Низкиницькому монастирі він не досяг. Більше того, судячи з факту пожертви Супрасльському монастирю⁵⁹, Ян, швидше всього, протягом тривалого часу належав до його чернечої корпорації.

Таким чином, релігійно-культурні зв'язки між Волинню та Великим князівством Литовським залишалися тісними багато десятиліть після переходу Волині до складу Корони. Цьому сприяли подібні правові системи, руська діловодна мові, тісні родинні зв'язки, аналогічні церковно-релігійні проблеми. Останні спонукали до інтенсивного обміну кадрами, який викликав приплив волиняків на церковні посади в Князівстві та зворотні міграції литовців на уряди в Унійній церкві на території українських воєводств Речі Посполитої.

Разом з тим, стверджувати про вагомий вплив вихідців з Волині на функціонування унійних структур у Великому князівстві Литовському було б перебільшенням. Навіть у випадку Володимирсько-Берестейської єпархії, яка територіально входила і до Корони, і до Великого князівства Литовського, лише один (Й. Баковецький) з трьох єпископів досліджуваного періоду походив з Волині. Для інших трьох архієпархій (Київська з центром у Вільні, Полоцька, Смоленська) і Пінсько-Турівської єпархії з 11 владик (архієпископів і єпископів) та 5 митрополитів, які управляли Київською архієпархією, лише два (Й. Кунцевич, П. Война Оранський) народилися на Волині. Приблизно таку ж картину можна спостерігати і щодо настоятелств у монастирях, розташованих на території Великого

⁵⁶ Життєписи Василіян / Упорядн. Й. Скрутень // Записки чина св. Василя Великого. — Жовква, 1932. — Т. IV. — Вип. 1–2. — С. 223.

⁵⁷ Горін С. Монастирі Західної Волині... — С. 232, 221.

⁵⁸ Див.: Ворончук І. О. Родоводи волинської шляхти XVI — першої половини XVII ст. (реконструкція родинних структур: методологія, методика, джерела): Наук.-метод. вид. / І. О. Ворончук. — К.: Вища школа, 2009. — С. 235.

⁵⁹ Життєписи Василіян / Упорядн. Й. Скрутень // Записки чина св. Василя Великого. — Жовква, 1927. — Т. II. — С. 386.

князівства Литовського. Лише окремі вихідці з Волині призначалися на посади настоятелів монастирів князівства. Більше того, ці поодинокі випадки стосувалися Пінщини й Підляшшя, історично пов'язаних з Волинню. Принагідно, слід відзначити, що представництво вихідців з Князівства на ключових посадах у монастирях Волині було істотно вищим.

З вище наведеного виникає, що ідея унії на Волині наприкінці XVI – в першій половині XVII ст. не набула значного поширення. Регіон у постачанні кадрів для Унійної церкви відставав від білоруських вєводств Великого князівства Литовського. Дрібна шляхта, яка виступала основним їх постачальником, все ще залишалася у сфері традиційних релігійних структур. З огляду на відносну пограничність Волині значна частина цієї шляхти віддавала перевагу військовій кар'єрі, яка потенційно була менш конфліктною для тогочасного волинського шляхетського соціуму.

REFERENCES

1. Arkhiv unijatskikh mitrapalitav. Dakumenty da historii tsarkvy v Belarusi XV–XIX stst. u fondzie «Kantsyliariyi mitrapalita greko-unijatskikh tserkvaj u Rasii»: Davednik. S. I. Pavlovich, T. M. Mal'tsava [Ed.]. (1999). Minsk; Polatsk: Safija. [in Belorussian].
2. Baran, O. (2005). Rękopis Lwa Kiszki: struktura i trześć źródła. Z dziejów bazylikańskiej historiografii przełomu XVII i XVIII wieku. Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wshodniej. Lublin: Akapit, 3, 23–54. [in Polish].
3. Dovbyschenko, M. V. (2008). Volyns'ka shliakhta u relihijnykh rukhakh kintsia XVI – pershoi polovyny XVII st. K.: PP Serhijchuk M. I. [in Ukrainian].
4. Dziegielewski, J. (1986). O tolerancję dla zdominowanych. Pokityka wyznaniowa Rzeczypospolitej w latach panowania Władysława IV. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. [in Polish].
5. Gil', A., & Skochylias, I. (2013). Volodymyrs'ko-berestejs'ka ieparkhiia XVI–XVIII stolit': istorychni narysy. L'viv; Ukrains'kyj Katolyts'kyj Universytet, [in Ukrainian].
6. Horin, S. (2007). Arkhimandryt Zhydychyns'koho Mykolaivs'koho monastyria Josyf Bakovets'kyj (1626–1632 rr.). Relihiia i tserkva v istorii Volyni. Zb. nauk. pr. V. Sobchuk [Ed.]. Kremenets': Kremenets'ko-Pochaivs'kyj derzhavnyj istoryko-arkhitekturnyj zapovidnyk, 86–96. [in Ukrainian].
7. Horin, S. (2007). Monastyri Zakhidnoi Volyni (druha polovyna XV – persha polovyna XVII stolit'). L'viv: Vydavnytstvo Ottziv Vasyliian «Misioner». [in Ukrainian].

8. *Horin, S.* (2009). *Zhydychyns'kyj Sviato-Mykolaivs'kyj monastyr (do seredyny XVII storichchia)*. K.: Majsternia knyhy. [in Ukrainian].
9. *Kulakovs'kyj, P.* (2002). *Kantseliariia Rus'koi (Volyns'koi) metryky 1569–1673 rr. Studiia z istorii ukrains'koho rehionalizmu v Rechi Pospolytij. Ostroh; L'viv*. [in Ukrainian].
10. *Kulakovs'kyj, P.* (2011). *Volodymyrs'kyj i berestejs'kyj iepyskop Josyf Bakovets'kyj (bl. 1590–1654 rr.). Naukovi zapysky. Seriiia «Istorychne relihiieznavstvo»*. Ostroh: Vydavnytstvo Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiia», 4, 124–137. [in Ukrainian].
11. *Myts'ko, I.* (1998). *Sviatouspens'ka Lavra v Unevi (kinets' XIII st. – pochatok XX st.)*. L'viv: Svichado. [in Ukrainian].
12. *Natsional'no-vyzvol'na vijna v Ukraini 1648–1657. Zbirnyk za dokumentamy aktovykh knygh. L. A. Sukhykh, V. V. Strashko [Ed.]*. (2008). K.: ZAT «Vypol». [in Ukrainian].
13. *Pam'iatky. Arkhiv Ukrains'koi Tserkvy. (Vol. 1: Dokumenty do istorii unii na Volyni i Kyivschyni kintsia XVI – pershoi polovyny XVII st.)*. M. V. Dovbyschenko [Ed.] (2001). K.: UDNDIASD. [in Ukrainian].
14. *Plokhij, S. M.* (1993). *Vid Yakova Sushi do Atanasiia Velykoho (Ohliad vydan' rymys'kykh dzherel z istorii ukrains'koi tserkvy)*. *Ukrains'kyj arkhieohrafichnyj schorichnyk*. K.: Naukova dumka, 6–14. [in Ukrainian].
15. *Shevchenko, T.* (2005). *Yezuits'ke shkil'nytstvo na ukrains'kykh zemliakh ostann'oi chverti XVI – seredyny XVII st.* L'viv. [in Ukrainian].
16. *Skochylas, I.* (2010). *Halyts'ka (L'vivs'ka) ieparkhiia XII–XVIII st. Orhanizatsijna struktura ta pravovyj status*. L'viv: Vydavnytstvo Ukrains'koho katolyts'koho universytetu. [in Ukrainian].
17. *Voronchuk, I. O.* (2009). *Rodovody volyns'koi shliakhty XVI – pershoi polovyny XVII st. (rekonstruktsiia rodynnykh struktur: metodolohiia, metodyka, dzherela)*: Nauk.-metod. vyd. K.: Vyscha shkola. [in Ukrainian].
18. *Wagilewicz, J. D.* *Pisarze polscy Rusini. R. Radyszewskij [Ed.]*. (1996). *Przemysl: Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemyślu*. [in Polish].
19. *Walczak, W.* (2012). *Unicka eparchia turowo-pińska w XVII–XVIII wieku: struktura organizacyjna*. Białystok: Instytut Badań nad Dziedzictwem Kulturowym Europy. [in Polish].
20. *Yakovenko, N.* (2008). *Ukrains'ka shliakhta z kintsia XIV – do seredyny XVII stolittia: Volyn' ta Tsentral'na Ukraina*. K.: Krytyka. [in Ukrainian].

Volhynians in the structure of the uniate church on the land of the grand duchy of lithuania (end of the 16th century – first half of 17th century)

The article traced the role and participation of the natives of Volyn in the formation of the Uniate Church structures on the land of the Grand Duchy of Lithuania. On the one hand, the reasons of this process consisted in the close cultural and religious relations between Volyn and the land of the Duchy that were formed before the Union of Lublin. On the other hand, the administrative division of the Churches (including the Uniate Church) did not conform to the territorial-administrative division of the Polish-Lithuanian Commonwealth, moreover, without consideration of borders between two entities of this state – the Crown and Lithuania. Kiev and Smolensk Archeparchy and Volodymyr-Brest Eparchy spread their jurisdiction to the territory of both parts of the Polish-Lithuanian Commonwealth. The concentration of educational institutions and influential monasteries of the Uniate Church where the natives of Volyn were ordained became the additional factor of their rooting in the structures of the Church.

During the period of research, it was established that in the Eparchies and Archeparchies of the Grand Duchy of Lithuania, Volyn was presented simultaneously by people from city-dwellers (the Archbishop in Polotsk Josaphat Kuntsevych) and the representatives of nobility (the Bishop in Volodymyr and Brest Joseph Bakoveckiy, the Bishop in Pinsk and Turov Pachomius Voina Oranskyi, the Archimandrite in Kobryn Pavlo Ovlochymyskyi, etc).

Key words: Volyn, the Grand Duchy of Lithuania, the Uniate Church, Eparchy, Basilian order, Bishop, Archimandrite.